

Watermolen De Zeemeeuw in de Lauwerpolder

Aan de zeedijk, ten noorden van Uithuizen, heeft tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw de romp van de watermolen De Zeemeeuw gestaan. De eerste eigenaar van deze molen was het waterschap De Lauwerpolder, dat was opgericht met het plan ten westen van de Eemspolder het kwelderland te bedijken. De polder die daardoor ontstond, De Lauwerpolder, besloeg bijna 300 ha. Over deze polder is in de geschriften van C. C. Geertsema¹ het volgende te lezen.

Het waterschap 'De Lauwerpolder' werd opgericht en het Reglement vastgesteld bij Statenbesluit van 19 November 1879 (P. B. 1880; no. 11), gewijzigd den 22 juli 1896 (P. B. no. 61), weder gewijzigd den 16 Juli 1901 (P. B. no. 49) en den 21 Juli 1903 (P. B. no. 63). De bedijking had plaats in 1892.

DE POLDERMOLEN DE ZEEMEEUW, UITGERUST MET ZELFZWICHTING OP BEIDE ROEDEN EN ACHTER OP DE KAP EEN DUBBELE WINDROOS. (FOTO HET GRONINGER MOLENARCHIEF)

De polder omvat H. 299.78.57, wordt aan de noord- en westzijden afgesloten door den zeedijk en grenst verder ten oosten aan den buitenberm van den opdijk en aan den westelijken opdijk van den Eemspolder en ten zuiden aan de dijken van den Uithuizerpolder en den Noordpolder. Tot het waterschap behooren nog de gronden buitendijks gelegen tot op M. 500 uit de buitenkruinlijn van den noorderzeedijk en de buitendijksche perceelen waarop de ooster- en westerzeedijken gelegen zijn. De groote dier gronden bedraagt, ongeveer H. 470.

Een windvijnzelmolen bemaalt den polder en brengt het water in eene voorwatering, bij den duiker afgesloten door dat de binnenvleugels door eene muur vereenigd zijn, waarin twee eiken deuren. Van daar wordt het water door den duiker op het wad geleid.

De molen heeft eene vlucht van M. 20.20; de middellijn der vijzel is M. 1.35. Het water kan worden opgevoerd tot M. 1.50 + en afgemalen tot M. 0.86 ÷ W.P. Het peil is bij art. 37 Regl. vastgesteld op M. 0.10 ÷ W. P. gedurende April tot en met September, terwijl in de overige maanden zoo laag mogelijk moet worden afgestroomd.

Van 1 Mei tot en met September wordt de waterstand, wanneer die beneden peil is gedaald, aangevuld door het inlaten van buitenwater en is het bestuur in de maand April ook bevoegd dit te doen. Op algemeene kosten worden onderhouden: de dijk, de molen, enz., de algemeene waterlossingen en de afwateringsgeul op de buitengronden. Alle gronden dragen naar de grootte tot de kosten bij, doch wordt vrijdom verleend volgens overeenkomst aan eenige waterplassen en tevens aan de dijken met bermen en de buitendijks gelegen gronden.

Tot zover de tekst van Geertsema.

De inpoldering kwam gereed in 1892 en in hetzelfde jaar werd aan de zeedijk, Oude Dijk 26, de molen gebouwd, 5 km ten noorden van de kerk van Uithuizen. De bouwers waren twee bekende molenmakers, te weten Jacobus Noordewier van Kantens en Christiaan Bremer te Middelstum. De molen, een achtkante bovenkruier, werd uitgerust met de door molenmaker Bremer aan het eind van de 19e eeuw geïntroduceerde zelfzwichting en zelfkruiging. Het laatste gebeurde met twee windrozen achter op de kap, waarmee de molen automatisch op de wind werd gekruid.

De watermolenaarsfamilie Van Dam

De foto (genomen rond 1900) toont de familie Van Dam, waarvan enige leden watermolenaars op de watermolen De Zeemeeuw waren. Vader Freerk van Dam (geboren in 1841) trouwde in 1865 in Kantens met Trientje Doornbos (geboren in 1843). Beiden bereikten een zeker voor die tijd respectabele leeftijd van 73 en bijna 81 jaar. Op de foto staan achteraan van links naar rechts Jan, Gerard, Remko, dochter Bouke, Freerk, Lebertus, Enno en Jakob. Zittend van links naar rechts Bonne Freerks, Freerk Bonnes, Trientje van Dam-Doornbos en Klaas.²

Op 5 januari 1907 stelde het molenaarsechtpaar Van Dam, ten overstaan van de notaris en ten gunste van elkaar, hun uiterste wilsbeschikkingen op.³ Freerk van Dam overleed in 1914. In de kohieren van de Hoofdelijke Belasting van de Gemeente Uithuizen worden de molenaars vermeld en wel in 1913 F. van Dam, van 1914 tot en met 1922 Bonne van Dam en daarna was Willem van Dam de watermolenaar.⁴ In latere jaren werd de functie waargenomen door respectievelijk Willem Kamminga, L.A. Kamminga en Willem Swijghuizen.

Van watermolen tot molenstomp

In februari 1934 ging één roede van de molen verloren, waarna er werd besloten om tot elektrische bemaling over te gaan. De vergunning daartoe werd op 12 september 1935 door het provinciaal bestuur van Groningen verstrekt. De molen werd dan ook in 1935 onttekeld, waardoor alleen nog de stenen onderbouw en het met riet gedekte achtkant overbleef.

Het is mogelijk dat watermolenaar Van Dam hier niet gelukkig mee was, want uit de op 19 juli 1934 opgestaakte notulen van het Bestuur van het Waterschap 'De Lauwerpolder' blijkt, dat er klachten zijn over de wijze waarop Van Dam zijn functie uitoefent. Zo blijkt hij vaak niet bij zijn werk te zijn geweest en wanneer hij daarop door het bestuur wordt aangesproken geeft hij te kennen het werk niet langer te willen doen. Een en ander leidde er dan ook toe dat in de bestuursvergadering van 24 juli 1934 aan Van Dam als watermolenaar en sluiswachter ontslag werd verleend per 1 mei

1935. Het jaar erop werd een arbeidscontract met Willem Kamminga afgesloten.

De bemaling werd overgenomen door een motorgemaal met vijzel van het merk Spaans, Hoofddorp. Deze maalde vanuit de molen- of poldersloot in de voorwaterloop, een betonnen goot, van de molen. Deze liep over de polderbermsloot en vervolgens onder de zeedijk door uit op het wad. Een schuif voorkwam dat het opgemaalde water via de waterloop onder de molen zou stromen. De achterwaterloop werd gedempt, doch de oude vijzel liet men in de grond zitten. Door wijzigingen in het beheer van de waterschappen kwam de molen later in handen van het waterschap Hunsingo.

Na de dijkverzwaring aan het eind van de 19e eeuw nam een nieuw gemaal te Noordpolderzijl de bemaling van De Lauwerpolder over.

Verdwijning en hergebruik

In 1985 werd het restant van de molen, op last van het waterschap Hunsingo, verwijderd. Pas na de verdwijning van de molen werd een sloopvergunning aangevraagd.⁵ Het gedemonteerde achtkant werd opgeslagen.

In 1989 werd het achtkant voor f 20.000,00 aangekocht door de Molenstichting Molenrij, om de eerste van vier te bouwen molens te worden in het er geplande molenpark.⁶ Door het ontbreken van voldoende financiële draagkracht is dit project uiteindelijk niet gerealiseerd.

In 2000 werden de onderdelen van de molen verkocht aan molenmaker Hiemstra te Tzummarum (Fr.). Hiemstra verkocht de onderdelen van de molen De Zeemeeuw weer door aan K.L. de Leeuw te Anna Paulowna. Te Anna Paulowna was op 30 april 1945, als gevolg van hevige Duitse beschietingen, de molen van Jan Dekker aan de Molenvaart verbrand.

Met het gebint van de molen De Zeemeeuw werd in 2002 aan de Kneeskade 1C een nieuwe molen gebouwd. Deze molen is op een houten onderbouw met aangebouwde schuren geplaatst en heeft, op het

DE FOTO TOONT DE VAN ZIJN KAP ONTDANE MOLEN, ZOALS HIJ ER VANAF 1935 TOT 1985 HEEFT GESTAAN. ERACHTER STAAT HET OUDE MOLENAARSHUIS. (FOTO HET GRONINGER MOLENARCHIEF)

bovenwiel na, geen binnenwerk en dus ook geen molenfunctie. De vlucht (lengte van de roeden) bedraagt 20 meter. De molen met de naam Leonide wordt als woning gebruikt.

De overige documenten

In het archief van het Waterschap Noorderzijlvest te Groningen bevindt zich het bestek voor de bouw van de molen De Zeemeeuw.⁷ Eveneens ligt er het bestek voor de bouw van een uitwateringsduiker voor de Lauwerpolder. Dit bestek omvat, inclusief de voorwaarden, 14 artikelen en is gedrukt op vier pagina's. Tevens bevat het archief betreffende de watermolen De Zeemeeuw een verslag van de schouw over de zeedijk, een verslag van een vergadering van het bestuur van het Waterschap 'De Lauwerpolder', een drietal arbeidscontracten met de aangestelde watermolenaars, alsmede een drietal polissen voor de brandverzekering van de woning van de molenaar.

Noten:

1. Geertsema, C.C., De zeeweringen, waterschappen en polders in de provincie Groningen. (1898 en 1910), pag. 328. Mr. dr. C.C. Geertsema (1843-1928) was vijftientig jaar lang Commissaris der Koningin in de provincie Groningen.
2. De foto werd welwillend beschikbaar gesteld door de heer K. Pieterman te Uithuizermeeden.
3. Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven. Toegangsnummer 95, inventarisnummer 141.
4. Jubileum adresboek 1908-1933 van de Handelsvereniging Uithuizen en Gemeentearchief Uithuizen. Kohier der Hoofdelijke Belasting van de Gemeente Uithuizen.
5. Het Nieuwsblad van het Noorden van 17 juli 1985.
6. Ibidem 23 augustus 1989.
7. Een integrale weergave van dit op 7 pagina's handgeschreven bestek werd afgedrukt in het blad TIMS-Molinologie nr.32.